

Erhart, Adolf

Litevská jazykovědná periodika

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1961, vol. 10, iss. A9, pp. 209-210

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100610>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

structure which is unitary and well fixed as such in the words to which it belongs. To put it differently, from the speaker's point of view, all diphthongs are to be regarded as phonologically delimited units: the speaker makes the delimitation of these units only on certain conditions (when he has the visual image of the word and according to certain prevailing factors).

By way of conclusion it may be said that the author no doubt succeeded in explaining the factors causing the ways of reversion. Let us here recall the most important of these factors: the structure of the words to be reversed, avoidance of a phonological incongruity with phonemic system of the language, the stereotypy of articulation in the subjects, and last but not least the training by means of which the subject acquires the faculty of analyzing the words. The psychological units of speech vary with the subjects' capacity of analysis, a capacity determined by age and standard of education. In any case the graphic image plays an important role in the phonological analysis and in strengthening the consciousness of the limits of sounds. The fact that the subject reverses the words in a certain way must be connected not only with a certain motor automatism of pronunciation but also with a certain way of perceiving the words and of differentiating their component parts. It is remarkable that the natural bilateral connection between articulation and perception allows of important conclusions, based on seemingly insignificant observations of the way, in which speakers reverse words. A certain way of perceiving and differentiating the sounds of the words can determine the corresponding habits of articulation. Unfortunately, the author confines herself mostly to examples taken from Rumanian, though now and then she offers examples from other languages as well (e. g. English and Russian). It would be certainly worth while to apply her experimental methods to other languages as well and thus help to clarify the relation between the linguistic and the psychological units in general.

Jaroslava Pačesová

Litėvská jazykovėdná periodika.

V posledních letech jsme svědky potěšitelného rozvoje bádání o litevském jazyce, a to především v samotné Litevské SSR. Svědčí o tom mj. stále narůstající jazykovėdná produkce, uveřejňovaná ponejvíce ve formě statí v odborných časopisech a sbornících (které se dnes — na rozdíl od předcházejících dob — již zpravidla dostanou i k nám). — Články z oboru jazykovėdy nacházíme samozřejmě i v Pracích Akademie věd Litevské SSR (Lietuvos TSR Mokslu Akademijos Darbai), a to v serii A. Vzhledem k tomu, že serie A je věnována zároveň ekonomii, historii, archeologii a literární vědě, není počet jazykovėdných prací uveřejňovaných v tomto hlavním orgánu litevské vědy příliš velký. Procházíme-li ročníky 1958—1960 (svazek 4—9), setkáváme se tu především s dialektologickými studii; z jejich autorů je třeba uvést na prvním místě J. Senkuse (celkem 5 statí). Do téhož thematickeho okruhu náleží i poučný článek A. Balašaitise o dějinách litevské dialektologie a o dialektologické terminologii (ve sv. 7). Historická jazykovėda je reprezentována hlavně etymologickými studii A. Sabaliauskase (jenž vykládá v celé řadě krátkých článků baltické názvy domácích rostlin). Historickou syntaxí litevštiny se zabývá V. Ambrazas ve dvou statích. Z ostatních článků připomínáme ještě fonetickou studii J. Volfsonase o konsonantických skupinách *sk/šk* a o jejich metathese (ve sv. 5). — Články jsou zpravidla psány litevsky, mají však ruská resumė (takže jsou přístupné i čtenářům prakticky neznalým litevštinu).

Časopis-sborník *Literatūra ir kalba* (Literatura a jazyk), vydávaný rovněž Litevskou akademií, přináší hlavně delší studie z oboru jazykovėdy a literární historie. Dosud vyšly čtyři svazky, z nichž poslední (1959) je celý věnován básničce S. Neris (neobsahuje žádné lingvistické práce). Také první svazek (1956) má převážně biografický charakter: zabývá se životem a dílem vynikajících litevských jazykovėdců J. Jablonského a K. Būgy (literárnėvėdná část je věnována odrazu děl M. Gorkého v litevské literatuře). Svazek II obsahuje důkladnou studii A. Valeckisovė (Valeckiene) o užívání složených forem adjektiva v současné litevštině; ve sv. III (1958) pak nalézáme dvě rozsáhlé jazykovėdné studie. Prvá z nich, jejímiž autory jsou A. Lybernis a K. Ulvydas, se zabývá vývojem litevské slovní zásoby v sovětském období. Ve druhé studii zkoumá J. Paulauskas funkce slovesných předpon v současné spisovné litevštině; tuto studii pokládáme za obzvlášť závážnou. Kromě těchto rozsáhlých studií obsahuje LiK I—IV ještě několik drobnějších jazykovėdných prací, z nichž připomínáme jen dva další články A. Sabaliauskase o baltických názvech domácích rostlin. Jednotlivé svazky časopisu obsahují také oddíly „Recense“, „Z archivů“ (v němž bývá publikována korespondence litevských spisovatelů a básníků) a „Informace“. Jazykovėdce bude nejvíce zajímat tento poslední oddíl: bývají v něm uveřejňovány tituly lituanistických disertací, souhrnné zprávy o baltistice v zahraničí aj. Ve

sv. II (1957) tu nacházíme referát V. Mažiulise o baltském materiálu ve „Studiích a člancích“ J. Zubatého. — Články v LĪK jsou vesměs psány litevsky, bez ruských resumé.

Periodický sborník Lietuvių kalbotyros klausimai (Otázky litevské jazykovědy) obsahuje výhradně kratší jazykovědné studie; zatím vyšly dva svazky (1957, 1959), v jejichž obsahu výrazně převládá dialektologická tematika. Zvláště je to patrné ve sv. I, kde z osmi statí je sedm věnováno zkoumání litevských dialektů (z toho čtyři články otázek akcentologických). Svazek II je poněkud pestřejší: je v něm zastoupena i historická jazykověda, a to články V. Mažiulise (k problému balto-slovanské jednoty), V. N. Toporova (o baltské toponymice v ruských oblastech), J. Kazlauskase (o splyvání *ju*-kmenů z *jo*-kmeny), V. Ambrazase (o tzv. samostatném instrumentálu) a A. Sabaliauskase (další výklady názvů domácích rostlin). Nejvíce zájmu vzbudí nepochybně stať Mažiulise (která ostatně vyšla i samostatně v rámci publikovaných materiálů IV. sjezdu slavistů v Moskvě); autor se kloní ke stanovisku J. Endzelina (tj. v podstatě neuznává existenci balto-slovanského prajazyka). — Z ostatních článků připomínáme ještě alespoň důkladnou experimentálně fonetickou studii V. Vaitkevičiute o litevském konsonantismu (ve sv. I).

Také vilenská státní universita vydává v rámci svých publikací periodický sborník Kalbotyra (Jazykověda). Obsah dvou svazků, které prozatím vyšly (1958, 1960), je daleko pestřejší než obsah periodik vydávaných Akademii. Vedle lituanistických prací je tu pět statí rusestických, čtyři statí anglistické a jedna stať z oboru klasické filologie. Z lituanistických prací je třeba připomenout dvě syntaktické studie V. Drotvinase (o podmínkových větách), článek A. Laigonaite o litevském přízvuku a článek E. Galnaityte o slovesném předponě *pa-* (oba ve sv. I). V prvním článku podrobuje autorka kritice obecně rozšířené mínění, že litevština je jazyk s melodickým přízvukem: na základě experimentálně fonetických pozorování došla k závěru, že litevský přízvuk je dynamický. Tzv. intonace (klesavá nebo stoupavá) spočívá v akcentuaci prvé nebo druhé části dlouhého vokálu (diftongu), nikoli ve snížení anebo zvýšení tónu! Rovněž druhá autorka (E. Galnaityte) se pokouší o revisi zakořeněných názorů. Dosud převládalo mínění, že předpona *pa-* má zpravidla jen gramatickou funkci (perfektivisuje sloveso). G. však tvrdí, že dominující funkci té předpony je funkce lexikální (sémantická): *pa-* zhusta mění význam slovesa; některá slovesa s *pa-* mají přitom vid nedokonavý! Autorčiny závěry (které se v mnohém rozcházejí se závěry zmíněné již studie J. Paulauskase) mohou mít velký význam pro bádání o baltských a slovanských slovesných videch. — Historická jazykověda je ve sborníku Kalbotyra zastoupena jen článkem J. Kazlauskase o původu lokálu a instrumentálu litevských *i*-kmenů, dále pak drobnými etymologickými a sémantickými úvahami z pera V. Mažiulise a V. Urbutise. — Závěrem připomínáme ještě důležitou informativní stať J. Palionise o rozvoji litevské jazykovědy v období sovětské vlády. Z mnoha zajímavých údajů obsažených v této statí uvádíme jen dva zvláště potěšující: R. 1960 měl být odevzdán do tisku první díl důkladné vědecké mluvnice litevštiny (fonetika a morfologie) připravované kolektivem pracovníků litevské Akademie věd a vysokých škol. Druhá zpráva se týká přípravy jazykového atlasu: v r. 1958 bylo prozkoumáno již 450 bodů (vesnic, osad) ze 706 plánovaných. — Články ve sborníku K. jsou psány litevsky nebo rusky (rusistické práce); litevské články mají vesměs ruská resumé.

Celkový obraz vyplývající z naší stručné přehledky litevských periodik je asi tento: pozornost litevských jazykovědců se dnes upírá především na problémy současné litevštiny (lidových nářečí i spisovného jazyka). Mnohem méně místa je zatím věnováno historicko-srovnávacímu studiu litevštiny, otázkám obecně baltistickým, slavistickým a indoeuropeistickým (nemluvě ani o obecné jazykovědě, jež v časopisech není vůbec zastoupena). Toto zaměření současně litevské jazykovědy má své vážné příčiny. K urychlenému stírání nářečních rozdílů dochází — v souvislosti se společenským vývojem — na Litvě stejně jako u nás; v důsledku toho patří dialektologický průzkum k nejnáléhavějším úkolům dnešní jazykovědy. Také zpracování mluvnice současné litevštiny, jež by odpovídala požadavkům moderní jazykovědy, je nesporně velmi naléhavý úkol (taková mluvnice prozatím neexistuje!). Na druhé straně souvisí převážně synchronistické zaměření nepochybně i s jistým nedostatkem speciálně vyškolенých kádrů, což má své kořeny jednak v nepochopení litevských buržoasních kruhů (vládnoucích před r. 1940) pro potřeby jazykovědy (vzpomeňme jen osudu K. Būgy a J. Jablonského!), jednak v neblahém vlivu antihistorického Marrova učení, které v letech po druhé světové válce pronikalo i na Litvu. Teprve rok 1950 znamenal obrat; bylo ovšem třeba nejprve vychovat novou generaci jazykovědců, neboť starších vyškolенých pracovníků byla jen malá hrstka. Většina přispěvatelů recenzovaných periodik náleží zřejmě k této nové — sovětské — generaci (je příznačné, že mezi autory nacházíme nezvykle vysoké procento žen!); nepochybujeme o tom, že nové kádry litevských jazykovědců časem vyplní svými pracemi i mezery, existující dosud v oblasti lituanistiky historicko-srovnávací.